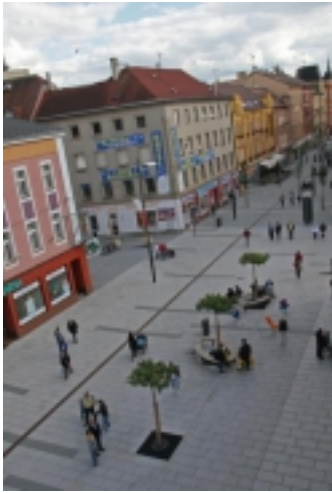

Ghetto, piazzetta, pěší zóna aneb veřejný prostor jako problém obcí i podnikatelů

Author: SF / Petr Bým | Published: 06.10.2011

Problematika kvality veřejného prostoru má řadu úrovní. „Pravidlo ´ nice places makes nice people ´ možná tak úplně nefunguje, zatímco pravidlo negativní - graceless places do make nasty people - je bohužel podstatně účinnější,“ upozorňuje architekt a developer Michal Šourek na jeho nejvyšší „patro“. Totiž na relaci mezi psychikou, náladou a činy obyvatel na jedné straně a kvalitou města a veřejného prostoru, které obývají, na straně druhé. Sociální tenze, která poslední dobou vyvřela na mnoha místech u nás (Šluknovsko) i v zahraničí (Británie, Francie, Bulharsko), je snad bez výjimky teritoriálně spojena se odpudivými a depresivními městskými čtvrtěmi, ať už se jim říká ghetto nebo sociálně vyloučená lokalita. Respekt k všem sociálním (a koneckonců i politickým) aspektům a dopadům městského prostředí je proto podle M. Šourka základním předpokladem dnes až mantricky popularizovaného „udržitelného rozvoje“ (plné znění příspěvku M. Šourka přineseme na portálu SF v průběhu října). Měl by být také jeho východiskem. Současná praxe ovšem v tomto ohledu není a ani nemůže být jednoznačná a je zatížena jak sociálním, tak politickým i ekonomickým stavem Česka.

Jde to, ale ...

Na konferenci byla prezentována řada pozitivních příkladů a přístupů k veřejnému městskému prostoru. Třeba až poetický a sofistikovaný projekt chebské pěší zóny („Chtěli jsme zobrazit příběh diskontinuity historického vývoje Chebu,“ poznamenává Jaroslav Wertig z ateliéru A69), výstavba lokálního centra Černošic či vytvoření středobodu společenského života obecní komunity ve Velké Bystřici. Pravidelně ale podobné projekty „narážejí“, a to skoro překvapivě jak na postoj samosprávy, tak apatii a nedůvěru veřejnosti, tedy těch, kteří veřejný prostor užívají. To je charakteristické hlavně pro velká města, kde je vztah obyvatel k místu, kde žijí, poznamenán anonymitou, lhostejností a nezájmem. Nedávné pražské akce, jako byla například Street for Art, která alespoň krátkodobě „vitalizovala“ spíše neúspěšné veřejné prostory Jižního Města, či výstavy na jinak málo využívané piazzettě Národního divadla, ukazují, že s potřebnou dávkou houževnatosti a entuziasmu tyto bariéry lze překonat. Nicméně obecný stav městského veřejného prostoru v Česku charakterizují spíše výsledky průzkumu prováděného v Praze 10: ze 70 % slouží pouze automobilům a hromadné dopravě. Zbytečné a někdy až iracionálně preferované „dopravní“ potřeby společnosti ale nejsou jediným typickým znakem přístupu k veřejným prostorům v současné době.

Symptomy doby

„Všechny tyto naše aktivity byly po volbách, v nichž se vedení radnice vyměnilo, eliminovány,“ líčí Kamil Kubiš, někdejší pracovník městského úřadu Prahy 10 s odpovědností za územní rozvoj, politické peripetie problematiky veřejného prostoru v této části metropole. Jedna politická garnitura z ní udělala skutečně věc veřejnou, včetně publikování územního plánu na internetu, přípravy dokumentu Strategie veřejných prostor, veřejných diskusí a vtažení občanů do plánování rozvoje celé lokality, ovšem druhá, nově zvolená reprezentace tyto kroky prakticky odmítla. Přílišná a pro dobu příznačná politizace věcí víceméně nepolitických není ale problémem jenom Prahy 10. „Městský architekt by měl přežít výměnu politiků,“ varuje Michal Kortyš, současný starosta Litomyšle. Nejen jeho zkušenosti ukazují, že město se musí rozvíjet kontinuálně a měnit směr jeho rozvoje po každých volbách samozřejmě ničemu neprospívá.

Pro naši dobu opět příznačné je, že ani Litomyšl, v Česku už takřka legendární svým přístupem k urbanismu a architektuře, nemá na to, aby městského architekta zaměstnala na plný úvazek. Podle M. Kortýše schází prostředky i na veřejné architektonické soutěže - přitom jejich neexistence je dlouhodobě kritizována jako jeden z důvodů nikoli ideálního vývoje českých měst.

Naproti tomu právě Litomyšl má peníze nejen na zachování vlastních pozemků ale dokonce na jejich rozšiřování. To je praxe u nás nepříliš často vídaná. Obce, včetně Prahy, své pozemky spíše prodávají, a to buď z nedostatku „rozvojové“ invence, nebo ve snaze posílit věčně nedostatečné rozpočty. Ty stojí také za tím, že když už projekt kultivace veřejného prostoru vznikne, realizace se může hodně loudat - jako třeba v Chebu, kde projekt pěší zóny byl k dispozici už v roce 2002, hmatatelnou skutečností se ale stal až loni.

„Veřejný prostor patří síťářům!“ upozorňuje také Jaroslav Wertig z ateliéru A69 na jiný charakteristický aspekt stavebního rozvoje měst. Jde o značně složitou a veřejnému prostoru jen málo příznivou legislativní situaci. O tom, co se v městském prostoru odehrává, ve stále větší míře rozhodují svými restriktivními požadavky majitelé nesčetných sítí, potrubí a vedení, když navíc veškeré rozhodovací procesy výrazně prodlužují. Dobré záměry mohou na zákony narazit i jinak, někdy dosti nečekaně. Například nápad popsat kovovou strunu, vedoucí podél celé chebské pěší zóny, jmény obyvatel města, nedovolil realizovat zákon o ochraně osobních údajů.

Architekt Wertig ve svém vystoupení na konferenci zmínil i téměř komické bariéry při plánování městské zeleně. Prázdné městské pokladny a související tendence k minimalizaci nákladů na údržbu totiž do značné míry predikují jejich kvalitu: „Stromy nesmí být opadavé, nesmí nést ovoce a neměly by ani příliš růst!“

Developerská střízlivost

„Pozoruhodné je, jak v poslední době snahy o kvantifikaci dopadů těchto měkkých parametrů na konečný úspěch developerského projektu viditelně zeslábly!“ střízlivě konstatuje na téma development - architektura - veřejný prostor Petr Urbánek. Nepřímo tak upozorňuje tak na základní pravidlo developmentu (jinde i u nás významný faktor stavebních aktivit v městských lokalitách): development je podnikání jako každé jiné a v první řadě tedy jde o tvorbu zisku. „Na prvním místě je ekonomická efektivita, na druhém funkce a teprve pak přijde na řadu ´výraz´,“ vypočítává zkušený developer. Přitom pod pojem „výraz“ zahrnuje sociální i estetickou kvalitu stavby a jejího okolí. Nicméně sám Urbánek na projektu Prague River City dokumentoval, že na „výraz“ development nezapomíná a ostatně ani nemůže. Nájemci, kteří projektu generují příjmy, si totiž zvláště dnes mohou vybírat a je zřejmé, že součástí výběru je i posuzování nejbližšího okolí například kancelářské budovy. Odumřelý a zanedbaný veřejný prostor není lákavý pro nikoho, a to ani s vidinou nižších nákladů.

„Kolem každého velkého projektu je třeba vytvořit široký konsensus,“ upozorňuje zase na neschůdnost

izolovaného postupu developerů architekt Otto Dvořák, který se podílí na megaprojektu revitalizace území žižkovského nákladového nádraží. Jinak řečeno: soukromý investor nemůže postupovat bez ohledu na jiné zájmy. Každý rozsáhlejší soukromý projekt je proto třeba modelovat tak, aby byly respektovány i zájmy jiné včetně kvality veřejného prostoru. Podle O. Dvořáka je ovšem hledání optimálního či alespoň únosného průniku v České republice komplikováno v letech socialismu zakořeněnou představou o nesmiřitelném protikladu veřejného a soukromého zájmu. Za zmínku v těchto souvislostech stojí postup města Litomyšle. To donutilo investora - společnost Billa - rezignovat na jeho celosvětově užívaný typ obchodních jednotek a vytvořit pro město zcela atypický a originální projekt. „My jsme se ovšem nebáli část zvýšených nákladů investora uhradit,“ poukazuje na nikoli nevýznamný prvek kooperace soukromého a veřejného sektoru litomyšlský starosta M. Korytš.

Naděje neumírají

Průběh konference Křižovatky architektury ukázal, že vytváření důstojného a XXI. století adekvátního veřejného prostoru je proces značně komplikovaný, ale nikoli nezvládnutelný či předem ztracený. Zřejmě ovšem je, že úsilí o jeho vyšší kvalitu bude vždy narážet na ekonomické limity, ať už v podobě vždy nedostatečných veřejných rozpočtů, či „ziskových“ bariér stavebních aktivit soukromého sektoru. Vedle peněz ale budou rozhodovat i priority veřejnosti samotné a potažmo její politické reprezentace.

V tomto ohledu jsou výsledky konference povzbudivé. Početné auditorium (kolem 150 účastníků, což je pro odbornou konferenci vysoký nadprůměr) nejenže vytrvalo až do posledního příspěvku, ale tvořili ho nejen studenti a architekti, ale právě i představitelé městských samospráv - a právě ony vposledku rozhodují „co je zač“ to které město. To bylo nepochybně výsledkem výběru aktuálního tématu, ale také nové dramaturgie konference. Ta se tentokrát snažila o více přesahů do praxe, které reprezentovaly jak příspěvky starostů, tak developerů (v případě Michaela Pánka, starosty Dobřichovic a developera nového centra Černošic, se tyto dvě role dokonce protnuly). Programová rada v čele s Radomírou Sedlákovou, naší přední kapacitou na soudobou architekturu, zjevně volila správnou notu. A že to udělají i česká města, lze snad přinejmenším doufat.

Fotografie:

1. Cheb
2. Litomyšl
3. Prague River City
4. Velká Bystřice

06.10.2011 08:59, SF / Petr Bým